

Дашенко Ю. О.,
слухач 2-В курсу ННІЗН НАВС

СУДОВА РЕФОРМА 1864 РОКУ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ТА ЇЇ ЕКСТРАПОЛЯЦІЯ У КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Актуальність наукової роботи зумовлена зростанням в Україні уваги і інтересу до ролі судово-правової реформи, необхідністю скористатися загальноєвропейським правовим досвідом. Глибоке аналітичне осмислення історико-правової спадщини країни дає можливість по-новому, із знанням справи оцінити тенденції розвитку національних правових традицій. У сучасних умовах переходу на реалізацію принципу загальнолюдських цінностей, базуючись на конституційному принципі верховенства права, проголошеного ст. 8 Конституції України, зокрема, у процесі запровадження нового кримінально-процесуального законодавства, інтеграційних процесах на шляху до створення єдиної Європи, стає актуальною проблема дослідження і використання власних здобутків у розвитку судової системи для побудови правової держави і громадянського суспільства. За таких обставин доцільно звернутися до багатовікового історико-правового досвіду нашого минулого, особливо ж – до періоду другої половини ХІХ ст., коли українські землі переживали цикл політичних, економічних, правових та соціальних трансформацій, спричинених їх перебуванням в складі Російської імперії, а в останній відбувалися перетворення у різних сферах суспільного життя, зокрема у судово-правовій, спричиненій реформою 1864 року.

Слід наголосити, що проблематика екстраполяції судової реформи 1864 року в сучасну сферу кримінально-процесуальних перетворень не дістала свого комплексного вирішення в історичній науці. Аналіз праць істориків, дослідників української держави та права доводить, що вони не мали характеру комплексних розвідок із залученням нормативно-правових джерел, зокрема писемних пам'яток. В основному вони стосувалися дослідження безпосередньо положень судової реформи 1864 року, але не екстраполювалися у сучасну судову систему.

З огляду на викладене, можна стверджувати, що існує істотна прогалина у вітчизняній історико-правовій науці стосовно екстраполяції положень судової реформи 1864 року у сучасну судову систему. Тому вирішення зазначеного наукового завдання, дозволяє заповнити цю прогалину, сприяє наповненню багажем знань важливої ділянки вітчизняної історико-правової науки.

В роботі були аналізовані та використані праці таких авторів: Кузьмінця О. В., Калиновського В. С., Чайковського А. С., Іванова В. М., Тасія В. А., Рогожина А. Й., Шевченка О. О., Кульчицького В. С., Музиченко П. П., Смоля В. А., Гончаренка В. Г., Субтельного О. Р., Шевчука В. Г., Тараненко М. Г., Тертишника В. М., Розіна Н.Н.

Мета роботи полягає у дослідженні тенденцій та загальних закономірностей проведення судової реформи 1864 року в Російській імперії та екстраполяції її положень під час перетворень у кримінально-процесуальному провадженні сучасної України.

Для досягнення цієї мети були визначені такі наукові завдання:

- з'ясувати стан судової системи в дореформенний період та визначити основні передумови реформи;
- дослідити основні положення реформи 1864 року;
- проаналізувати сучасний стан кримінально-процесуального провадження в Україні;
- визначити можливість екстраполяції окремих положень судової реформи 1864 року в досконалення законодавства про прокуратуру, адвокатуру та кримінальне провадження.

Дослідивши тему судової реформи 1864 року в Російській імперії та її екстраполяції кримінально-процесуальному провадженні сучасної України можна зробити наступні результати та висновки:

Причинами судової реформи 1864 року були такі важливі фактори:

- безлад, який існував в судовій системі Російської імперії і України як її складової частини, викликав незадоволення широких мас, які додатково були підбурені поразкою у Кримській війні (1853-1856 рр.);
- двосистемність судів, тобто невідповідність судових систем України та Росії;
- повна залежність судів від адміністрації, яка фактично втілювала в собі дві влади: виконавчу і судову;
- скасування кріпацтва в 1861 році, що неможливе без захисту особистості, немайнових прав та принципів законності, які можна захистити через суд, який повністю незалежний від адміністрації і може самостійно виносити вирoki по таким справам керуючись законами.

Основними положеннями судової реформи можна відзначити створення чотирьох актів: "Заснування судових установлень", "Устав кримінального судочинства", "Устав цивільного судочинства", "Устав про покарання, що накладаються мировими судьями". В першому встановлювалась система судочинства. Другий та третій устави були процесуальними документами і встановлювали покарання за злочини та цивільні правопорушення. Четвертий устав встановлював систему та порядок діяльності мирових судів та визначав їхню компетенцію.

Правову регламентацію інститут адвокатури дістав за Судовими Статутами, затвердженими 20 листопада 1864 р. Адвокати поділялися на дві категорії – присяжних і приватних повірених.

Характеризуючи українську адвокатуру періоду судової реформи 1864 р., слід зазначити, що вона відрізнялась демократичними принципами організації, але вже з того часу почали намічатися тенденції до контролю за діяльністю адвокатури з боку держави.

Як висновок в ході історичного розвитку ми можемо виділити основні завдання, принципи та організаційні формидіяльності адвокатури:

- захист прав, свобод, законних інтересів громадян та юридичних осіб;
- представництво інтересів громадян та юридичних осіб як у відносинах з державою, так і в стосунках між ними;
- представництво в судах, інших державних і правоохоронних органах інтересів фізичних та юридичних осіб;
- надання фізичним та юридичним особам, державним і громадським організаціям і об'єднанням юридичної допомоги;

– підвищення рівня інформованості населення з правових питань.

Організація і принципи діяльності адвокатури, спектр професійних прав адвокатів, гарантії адвокатської діяльності, які передусім служать меті надання адвокатів максимальних можливостей для захисту та представництва законних інтересів громадян.

Згідно з чинним Кримінальним процесуальним кодексом України, адвокат стає повноправною фігурою. Так, адвокатам надається право збирати інформацію і докази для подання їх в суді, робити по кримінальній справі експертизи, замовляти ревізії або ж клопотати про проведення слідчих дій, на відміну від попереднього кодексу.

Відповідно до нового КПК інтереси обвинуваченого в суді не зможуть, як раніше, представляти близькі родичі. Згідно зі статтею 45 КПК України, захист підозрюваного, підсудного, обвинуваченого та інших категорій осіб, щодо яких суд може прийняти заходи процесуального примусу, може здійснювати тільки адвокат, відомості про що внесені до Єдиного реєстру адвокатів України.

Крім того, новий КПК України обмежує кількість захисників одного обвинуваченого. Якщо раніше кількість адвокатів не обмежувалося, то тепер їх має бути не більше п'яти (стаття 46).

Судова реформа 1864 р., яка обумовила, зокрема, розвиток юридичної науки, а реалізація судових Статутів стала початком основних принципів судочинства: незалежності судової влади, незмінюваності суддів, гласності судочинства, розгляду кримінальних справ за участю присяжних засідателів тощо. Крім того, Судовою реформою 1864 р. була зроблена спроба визначити співвідношення публічності (імперативності) та диспозитивності в сфері кримінально-процесуального регулювання, але, на жаль, на користь публічності.

Основними напрямками реформування кримінально-процесуального законодавства в сучасній Україні, відповідно до нового Кримінального процесуального кодексу України є:

- забезпечення процесуальної рівності та змагальності сторін у кримінальному провадженні, підвищення гарантій захисту прав підозрюваних і обвинувачуваних та інших учасників кримінального провадження;
- удосконалення загальних засад до судового розслідування;
- розширення судового контролю на стадії досудового розслідування;
- оптимізація системи запобіжних заходів;
- вдосконалення судового провадження;
- зменшення строків кримінального провадження;
- вдосконалення порядку проведення негласних слідчих дій;
- введення особливих видів провадження для забезпечення ефективного і оперативного розгляду кримінального провадження.